

Met een handicap naar de school van je keuze

Redelijke aanpassingen in het onderwijs

CENTRUM VOOR GELIJKHEID VAN KANSEN
EN VOOR RACISMEBESTRIJDING

Deze brochure is bedoeld voor mensen met een visuele beperking. Het is belangrijk dat de tekst goed leesbaar is. Daarom is de tekst in deze brochure in een groot, duidelijk lettertype gezet. Het is ook belangrijk dat de tekst goed leesbaar is. Daarom is de tekst in deze brochure in een groot, duidelijk lettertype gezet.

Deze brochure bestaat ook in gemakkelijke woorden. Deze gemakkelijk leesbare tekst kan je vinden op de website van het Centrum: www.diversiteit.be (klikken op 'Publicaties').

INHOUD

Inclusief onderwijs	7
Redelijke aanpassingen	9
Wat verstaat men onder handicap?	9
Wat is een redelijke aanpassing?	10
Redelijke aanpassingen zijn verplicht	12
Hoe redelijke aanpassingen voorzien?	13
Sticordi-maatregelen	15
Hulpmiddelen	16
GON- en ION-begeleiding	17
Onderwijs aan huis of in het ziekenhuis	17
Goede praktijkvoorbeelden	19
Aanpassingen aan de school- en klasomgeving	19
Aanpassingen in wat de leerkracht doet in de klas	20
Aanpassingen naar de leerling toe	22
Melden wanneer een redelijke aanpassing wordt geweigerd	24
Waarvoor kan je bij het Centrum terecht?	24
Hoe neem je contact op met het Centrum?	25
Inschrijvingsrecht	25
Wettelijk kader	27
Contactgegevens	28
Documentatie	29

Inleiding

Leerlingen met een handicap hebben op school recht op redelijke aanpassingen. Met deze brochure willen we leerlingen, ouders, leerkrachten en schooldirecties meer vertrouwd maken met het begrip 'redelijke aanpassingen'.

Het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding ontvangt regelmatig meldingen van leerlingen en ouders die problemen hebben om op school redelijke aanpassingen te bekomen. De praktijk leert ons dat veel leerkrachten en schooldirecties nog niet vertrouwd zijn met de wettelijke verplichting tot het voorzien van redelijke aanpassingen.

We richten ons in de brochure vooral op het leerplichtonderwijs, maar de verplichting tot het voorzien van redelijke aanpassingen geldt ook voor het kleuteronderwijs, het hoger onderwijs, het volwassenenonderwijs en alle andere vormen van onderwijs. Gemakshalve gebruiken we de term 'leerling', maar die verwijst ook naar studenten en cursisten.

Achteraan in de brochure vind je meer informatie over de wetgeving, links naar documentatie en contactgegevens van organisaties waar je terecht kan voor meer informatie.

Steeds meer leerlingen met een handicap kiezen ervoor om naar een gewone school te gaan.

Inclusief onderwijs

Als leerling met een handicap kan je naar het buitengewoon onderwijs gaan, maar je kan er ook voor kiezen om les te volgen in een gewone school. Dat heet 'inclusief onderwijs': leerlingen met en zonder handicap volgen samen les in een gewone school.

Steeds meer leerlingen met een handicap kiezen ervoor om naar een gewone school te gaan. Scholen kunnen leerlingen met een handicap niet zomaar weigeren. Bovendien is het de bedoeling dat in de toekomst (bijna) alle leerlingen met een handicap inclusief onderwijs volgen in gewone scholen. Het Vlaams Parlement heeft immers het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap aangenomen dat inclusief onderwijs als regel vooropstelt.

Op school moeten alle leerlingen zich thuis kunnen voelen. Dat is pas mogelijk als de school rekening houdt met de diversiteit van de leerlingen: leerlingen met een handicap, maar bijvoorbeeld ook van nieuwkomers en leerlingen uit gezinnen die het wat moeilijker hebben. Dat kan door in de organisatie van het schoolgebeuren en in het lesgeven te vertrekken vanuit die diversiteit. Ook het cursusmateriaal kan zo worden opgesteld

dat leerlingen met een verschillende manier van leren elk op hun manier aansluiting vinden. Het onderwijs zo aanbieden en organiseren dat alle leerlingen eraan kunnen deelnemen zonder dat bijkomende individuele aanpassingen nodig zijn, heet 'Universal Design for Learning' of kortweg UDL. **Meer informatie over UDL vind je op www.siho.be/udl.**

Toch zal het in bepaalde situaties nodig blijven dat er voor leerlingen met een handicap aanpassingen voorzien worden.

In een inclusieve samenleving kan iedereen gebruik maken van dezelfde voorzieningen. Personen met een handicap zijn niet langer aangewezen op afzonderlijke scholen, jeugdbewegingen, reisorganisaties, ... maar kunnen gebruik maken van dezelfde diensten waarvan iedereen gebruik maakt. Personen met en zonder handicap nemen samen het openbaar vervoer, doen samen fitness, gaan samen naar het theater, zijn collega's. De motor van een inclusieve samenleving is inclusief onderwijs. Leerlingen met en zonder handicap die samen naar school gaan, vinden het vanzelfsprekend dat ze ook andere dingen samen gaan doen. Als leerling en later als volwassene.

Een redelijke
aanpassing laat toe
dat de leerling op
eigen niveau kan
deelnemen aan
dezelfde
activiteiten.

Redelijke aanpassingen

De wet zegt dat leerlingen met een handicap op school recht hebben op redelijke aanpassingen. Maar wat verstaat men precies onder handicap en wat zijn redelijke aanpassingen?

Wat verstaat men onder handicap?

Het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap omschrijft personen met een handicap als "personen met langdurige fysieke, mentale, verstandelijke of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving".

Een handicap is met andere woorden een situatie die ontstaat uit de confrontatie tussen de beperking van een persoon en een onaangepaste omgeving.

SAMIRA gaat naar de middelbare school. Omdat ze dyslexie heeft, mag ze een computer gebruiken in de les. Ze gebruikt de computer ook om examenvragen te beantwoorden.

Het is dus belangrijk om het begrip 'handicap' niet te eng te interpreteren. Niet enkel leerlingen die door het RIZIV, de RSZ of het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) erkend worden als personen met een handicap hebben recht op redelijke aanpassingen. Ook leerlingen met een chronische ziekte, een leerstoornis (dyslexie of dyscalculie), autisme, ADHD of andere ontwikkelings- en gedragsstoornissen hebben recht op redelijke aanpassingen. →

Wat is een redelijke aanpassing?

Een redelijke aanpassing is een maatregel die het effect van de beperking neutraliseert waarmee een persoon met een handicap te maken krijgt in een onaangepaste (school)omgeving.

Het voorzien van redelijke aanpassingen voor een persoon met een handicap is verplicht door de antidiscriminatiewetgeving en door het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (zie 'Wettelijk kader' achteraan in de brochure).

Redelijke aanpassingen zijn altijd afgestemd op de specifieke en individuele ondersteuningsbehoeften van de leerling met een handicap. Het is niet de bedoeling om leerlingen met een handicap te bevoordelen, maar om de nadelen van een onaangepaste omgeving te compenseren.

Op school kan een aanpassing voor een leerling met een handicap heel uiteenlopende vormen aannemen: aanpassingen aan de school- en klasomgeving, aanpassingen in wat de leerkracht doet in de klas of aanpassingen naar de leerling toe (zie

'Goede praktijkvoorbeelden' verderop in de brochure).

Een redelijke aanpassing voldoet zoveel mogelijk aan de volgende criteria:

- ze komt tegemoet aan de **ondersteuningsbehoeften** van de leerling;
- ze laat toe dat de leerling op eigen niveau kan deelnemen aan **dezelfde activiteiten**;
- ze laat toe dat het werken in de klas of de verplaatsingen binnen de school zo **zelfstandig** mogelijk verlopen;
- ze garandeert de **veiligheid** en respecteert de **waardigheid** van de leerling met een handicap.

CHARLES is een leerling met autisme. Hij mag afwijken van de regel om elke maand van plaats te veranderen in de klas. Voor hem is het immers geruststellender dat hij altijd op dezelfde plek kan blijven zitten. De leerkracht heeft iemand aangeduid op wie Charles een beroep kan doen als hij het benauwd krijgt.

Of een aanpassing redelijk of onredelijk is, kan beoordeeld worden aan de hand van een aantal criteria.

- De **kostprijs**: een te dure aanpassing kan als onredelijk worden beschouwd, tenzij ze geheel of gedeeltelijk door een overheidsdienst wordt terugbetaald. De kostprijs dient steeds te worden bekeken in functie van de financiële draagkracht van de school.
- De **gebruiksfrequentie en gebruiksduur** van de aanpassing: een dure aanpassing die vaak of voor langere tijd wordt gebruikt, wordt wel als redelijk beschouwd.
- De **impact op de organisatie**: de aanpassing mag de klas- of schoolorganisatie niet overmatig belasten.
- De **impact van de aanpassing op de omgeving en op de andere leerlingen**: de impact van de aanpassing op de omgeving en op de andere leerlingen wordt zo klein mogelijk gehouden.

- Het al dan niet **ontbreken van gelijkwaardige alternatieven**: een aanpassing wordt sneller als redelijk beschouwd wanneer gelijkwaardige alternatieven ontbreken. Bestaan er wel gelijkwaardige alternatieven, dan is het redelijk dat de school kiest voor het minst ingrijpende alternatief.

De redelijkheid van een aanpassing wordt steeds individueel en in overleg met alle betrokkenen beoordeeld. Een redelijke aanpassing is altijd een individuele maatregel die op een specifieke leerling is afgestemd. De ene leerling met autisme heeft niet automatisch dezelfde aanpassingen nodig als een andere leerling met autisme.

Soms kan een redelijke aanpassing ten goede komen aan meerdere leerlingen met een handicap. Denk bijvoorbeeld aan een tolk Vlaamse Gebarentaal voor meerdere dove leerlingen of architecturale aanpassingen voor rolstoelgebruikers en andere leerlingen (en leerkrachten) met een beperkte mobiliteit.

Soms kunnen leerlingen zonder handicap meegenieten van een redelijke aanpassing: wanneer bijvoorbeeld een cursus digitaal ter beschikking wordt gesteld van een slechtziende leerling, kan de cursus ook ter beschikking gesteld worden van de hele klasgroep. De leerlingen kunnen dan met de digitale tekst aan de slag om een samenvatting te maken of om de tekst te lay-outen op de manier die hen het best ligt.

Redelijke aanpassingen zijn verplicht

De antidiscriminatiewetgeving en het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap verplichten scholen om redelijke aanpassingen te voorzien (zie 'Wettelijk kader' achteraan in de brochure). Wanneer voor een leerling met een handicap redelijke aanpassingen worden geweigerd, is er sprake van discriminatie. De antidiscriminatiewetgeving voorziet in dat geval sancties.

Deze verplichting geldt voor elke onderwijsverstrekker, op elk onderwijsniveau en in elk type onderwijs: vrij of officieel onderwijs, kleuteronderwijs, basisonderwijs, secundair onderwijs, hoger onderwijs (hogescholen en universiteiten), onderwijs voor sociale promotie, gewoon of buitengewoon onderwijs, ...

CLOÉ is slechthorend. Ze ontvangt van de docent op voorhand de notities bij de powerpointpresentatie zodat ze zelf niets hoeft te noteren tijdens de les. Een schrijftolk noteert de communicatie in de les.

Rekening houdend met zijn verstandelijke beperking worden voor **FLORIAN** de leerdoelstellingen aangepast. De ouders en alle andere betrokkenen weten dat aan Florian andere verwachtingen gesteld worden en dat hij een ander getuigschrift zal behalen aan het eind van zijn schoolloopbaan.

Een aanpassing kan enkel geweigerd worden als ze onredelijk is, anders is er sprake van discriminatie. De school mag dus niet zomaar weigeren, ze moet motiveren waarom de gevraagde aanpassingen onredelijk zijn en moet nadenken over mogelijke alternatieven.

Hetzelfde geldt bij de inschrijving van leerlingen met een handicap. De school mag niet zomaar weigeren om een leerling met een handicap in te schrijven.

Verschillende instanties kunnen bemiddelen wanneer er onenigheid is over de redelijkheid van de gevraagde aanpassing of wanneer een school weigert om een leerling met een handicap in te schrijven. Verderop in de brochure kan je hierover meer lezen (zie 'Melden wanneer een redelijke aanpassing wordt geweigerd').

Blijft er discussie bestaan over de redelijkheid van de gevraagde aanpassing(en), dan kan je als ouder naar de rechtbank stappen (het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding kan je hierin bijstaan). →

Hoe redelijke aanpassingen voorzien?

Wanneer redelijke aanpassingen nodig zijn voor een leerling met een handicap is het belangrijk om vooraf duidelijke afspraken te maken in overleg met de verschillende actoren. Zo kan alles vlot verlopen en worden onaangename verrassingen vermeden.

Daarbij kunnen volgende stappen gevolgd worden:

- De leerling of de ouders **verwoorden** de ondersteuningsbehoeften bij de leerkracht of de schooldirectie. Hierbij hoeft niet het volledige medische dossier uit de doeken te worden gedaan. Het volstaat om te wijzen op de specifieke behoeften van de leerling als gevolg van de handicap;
- De school brengt de **verschillende actoren** samen: de leerling, de ouders, de leerkracht(en), een medewerker van het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) en eventueel ondersteuners en/of zorgverleners. Samen bekijken ze welke aanpassingen kunnen voorzien worden om een antwoord te bieden op de ondersteuningsbehoeften van de leerling. Daarbij wordt de leerling zelf zoveel mogelijk betrokken;
- De **afspraken** worden schriftelijk vastgelegd zodat het voor iedereen duidelijk is wat van hen verwacht wordt;
- De verschillende actoren overleggen regelmatig (maandelijks, →

In het hoger onderwijs bestaan specifieke procedures voor het toekennen van redelijke aanpassingen. De aanpassingen worden aangevraagd bij het aanspreekpunt voor studenten met een functiebeperking en worden voor een semester of academiejaar vastgelegd.

driemaandelijks, ...) om de aanpassingen te **evalueren**. Indien nodig worden de aanpassingen bijgesteld zodat ze goed afgestemd blijven op de behoeften van de leerling. Bij de overgang naar een nieuw leerjaar volgen de aanpassingen de leerling;

- Als de dialoog moeizaam verloopt kan een beroep gedaan worden op een **derde partij** (bijvoorbeeld het lokale Meldpunt Discriminatie of het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding).

Door in het schoolreglement te verwijzen naar de mogelijkheid om redelijke aanpassingen aan te vragen, maak je als school duidelijk dat leerlingen met een handicap welkom zijn.

Sticordi-maatregelen

Sticordi is een letterwoord voor: stimuleren, compenseren, remediëren, differentiëren en dispensereren. Dat zijn diverse maatregelen die leerlingen met een handicap kunnen ondersteunen, om leerachterstand te vermijden.

stimuleren: leerlingen aanmoedigen en het positieve benadrukken.

compenseren: het gebruik van bepaalde (technische) hulpmiddelen toelaten, bijvoorbeeld een laptop met leessoftware en

spellingcorrector voor een leerling met dyslexie.

remediëren: individuele leerhulp aanbieden om zo leerachterstand te vermijden.

differentiëren: variatie aanbrengen in de leerstof en aanpak om zo beter te kunnen inspelen op de noden van individuele leerlingen.

dispenseren: bepaalde onderdelen van het leerprogramma laten vallen en waar mogelijk vervangen door iets gelijkwaardigs.

STICORDI-maatregelen maken deel uit van het algemeen zorgbeleid op school. De school en het CLB bekijken in overleg met de ouders welke maatregelen zinvol zijn. Het is aangewezen om afspraken over de toepassing van sticordi-maatregelen op papier te zetten.

Meer informatie over sticordi-maatregelen kan je vinden op :
www.ond.vlaanderen.be/specifieke-onderwijsbehoeften →

In het hoger onderwijs kunnen studenten met een visuele of auditieve handicap ook een budget voor vaktechnische en inhoudelijke begeleiding toegekend krijgen. Studenten met een handicap kunnen tevens een tegemoetkoming krijgen in de verplaatsings- en verblijfskosten.

Samen bekijken welke aanpassingen voorzien kunnen worden.

Hulpmiddelen

De Vlaamse overheid stelt hulpmiddelen ter beschikking of betaalt die terug. Voorbeelden van hulpmiddelen zijn de omzetting van studiemateriaal in braille of grootletterdruk, technische hulpmiddelen zoals een leesloep, kopieën van notities van medeleerlingen, schrijftolken en tolken Vlaamse Gebarentaal. Daarnaast kan ook een persoonlijke-assistentiebudget (PAB) toegekend worden. Een persoonlijk assistent helpt bij praktische en organisatorische taken zoals het omkleden na de turnles of het assisteren tijdens een schoolreis.

De hulpmiddelen worden door de leerling of de ouders aangevraagd via de school-directeur (of het aanspreekpunt voor studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs). Die doet op zijn beurt de aanvraag bij de cel Speciale Onderwijsleermiddelen van het Agentschap voor Onderwijsdiensten. Dit geldt ook voor de terugbetaling van de kosten van schrijftolken of tolken Vlaamse Gebarentaal.

Ook hulpmiddelen voor leerlingen met dyslexie, zoals voorlees- of spraakherkennings-software, moeten bij de onderwijsinstelling zelf aangevraagd worden.

Budgetten voor persoonlijke assistentie en vaktechnische en inhoudelijke begeleiding moeten door de leerling of de student met een handicap rechtstreeks aangevraagd worden bij het Vlaams Agentschap voor Personen met een handicap (VAPH).

Daarnaast financiert het VAPH technische hulpmiddelen die naast de schoolse situatie ook in een ruimere sociale context kunnen worden gebruikt en gemakkelijk verplaatsbaar zijn van de school naar de thuissituatie. Ten slotte komt het VAPH ook tussen in de verplaatsingskosten van leerlingen en studenten met een beperkte mobiliteit.

Ook in de Franse Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap worden hulpmiddelen voorzien. Meer informatie hierover kan je lezen in de Franstalige en Duitstalige versie van deze brochure.

GON- en ION-begeleiding

Soms kunnen leerlingen ook rekenen op GON- of ION-begeleiding. GON staat voor geïntegreerd onderwijs, ION voor Inclusief Onderwijs voor leerlingen met een matige of ernstige verstandelijke beperking. De begeleiding gebeurt door een personeelslid van een school voor buitengewoon onderwijs. Dat kan op verschillende manieren: een aantal uren hulp voor de leerling zelf, ondersteuning voor de ouders, ondersteuning en uitleg aan leerkrachten (teamondersteuning), aanmaken van specifiek materiaal ...

De ouders, de leerling, de school voor gewoon onderwijs, de begeleidende school voor buitengewoon onderwijs en het CLB maken afspraken over de begeleiding. De afspraken worden vastgelegd in een integratieplan.

Meer informatie over GON- en ION-begeleiding kan je vinden op:
www.ond.vlaanderen.be/specifieke-onderwijsbehoeften

Onderwijs aan huis of in het ziekenhuis

Leerlingen die langdurig of chronisch ziek zijn, hebben onder bepaalde voorwaarden recht op onderwijs aan huis of in het ziekenhuis. De school organiseert deze lessen en de overheid draagt hiervoor de kosten. Daarnaast bestaan een aantal verenigingen die extra ondersteuning voorzien zodat onderwijs aan huis mogelijk is. Dit kan bijvoorbeeld gaan om een internetverbinding tussen de klas en de leerling (www.bednet.be) of om bijles door vrijwilligers (Auxilia, School & Ziekzijn). Een aantal ziekenhuizen organiseren zelf onderwijs (www.ikleerinhetziekenhuis.be).

Meer informatie over tijdelijk onderwijs aan huis (TOAH) kan je vinden op:
www.ond.vlaanderen.be/toah.

Zolang ze ziek is, volgt **VERA** de lessen live via internet. Via het systeem van conference-call kan ze zelfs vragen stellen aan de docent. Ze kan de les ook later bekijken op video.

Voor elke situatie nagaan welke aanpassingen best afgestemd zijn op de behoeften van de leerling.

Goede praktijk-voorbeelden

Het is belangrijk om voor elke situatie afzonderlijk na te gaan welke aanpassingen best afgestemd zijn op de specifieke behoeften van de leerling. In dit hoofdstuk geven we enkele voorbeelden van redelijke aanpassingen die scholen hebben doorgevoerd, maar er zijn veel meer redelijke aanpassingen mogelijk naargelang de situatie. Aanpassingen zijn mogelijk op verschillende vlakken: aanpassingen aan de school- en klasomgeving, aanpassingen in wat de leerkracht doet in de klas en aanpassingen naar de leerling toe. Allemaal hebben ze tot doel de betrokkenheid van de leerling bij het klasgebeuren te verhogen.

Aanpassingen aan de school- en klasomgeving

In veel situaties kan men tegemoetkomen aan de specifieke behoeften van een leerling door aanpassingen te doen aan de schoolorganisatie of aan de manier waarop de ruimte gebruikt wordt.

- Op een secundaire school krijgt de klas van **GINO**, die een rolstoel gebruikt, alle lessen in hetzelfde klaslokaal. De leerlingen hoeven niet zoals andere klassen voor elke les een ander lokaal op te zoeken.
- Een aantal dove leerlingen kunnen samen het vak Vlaamse Gebarentaal en Dovencultuur volgen. De school organiseert voor de medeleerlingen op woensdagnamiddag vrijblijvend een beginnerscursus Vlaamse Gebarentaal.
- De vier jaar oude **MALIK** heeft mobiliteits- en evenwichtsproblemen. De onderwijzeres heeft de leerlingen in de klas uitgelegd dat Malik speciale ondersteuningsbehoeften heeft. Zijn ouders gaan mee op schooluitstappen. →

De planning is aangepast zodat de kinesist Malik twee maal per week op school kan behandelen.

- De 13-jarige **LILY** mag in de klas eten om een aanval van hypoglycemie (suikerval) te vermijden, wanneer ze voelt dat zo'n aanval zich kan voordoen.
- **BRANDON** heeft overmatige bewegingsdrang en kan terecht in een aangepast hoekje in de klas om af en toe te rusten.
- Bij het zoeken naar een geschikte stageplaats voor **JAN-PIETER** houdt de stagebegeleider rekening met de toegankelijkheid van de stageplaats.
- In een school wordt een traplift in gebruik genomen zodat **MANU** overal naartoe kan. Het jaar nadien maakt ook Karima gebruik van de traplift.
- **JULIE** mag de school binnen via een kleinere ingang om aan de drukte bij de hoofdingang te ontsnappen. Ze heeft angstaanvallen en voelt zich niet prettig wanneer ze de hoofdingang gebruikt. Ze mag haar schriftelijke examens alleen afleggen in een afzonderlijke kamer omdat grote ruimtes haar angst inboezemen.
- **NATASHA** studeert journalistiek. Ze heeft ADHD en wordt snel afgeleid door prikkels van buitenaf. Daarom kan ze haar examen in een rustige examenruimte afleggen, zodat ze zo weinig mogelijk wordt afgeleid.

- **FLORENT** heeft astma en kan tijdens sportactiviteiten op school het tempo van zijn klasmakkers niet volgen. Hij neemt vaker een pauze om op adem te komen. Op schoolreis neemt hij zijn matrasbeschermer en hoofdkussens mee die behandeld zijn tegen huisstofmijt.

Aanpassingen in wat de leerkracht doet in de klas

In de klas kan de leerkracht op verschillende manieren rekening houden met de ondersteuningsbehoeften van een leerling met een handicap: door extra hulp en instructie te voorzien, door de planning aan te passen, door zo te differentiëren dat de betrokkenheid verhoogt, door de verwachtingen bij te stellen en te voorzien in een individueel aangepast curriculum, ...

- **ANNA** heeft het syndroom van Gilles de la Tourette. Dat uit zich onder meer door onverwachts te roepen in het midden van de les. De leerkracht zal Anna hiervoor niet berispen en legde aan het begin van het schooljaar aan de klas uit waarom Anna dit doet.
- **NELE** is doof en gebruikt de Vlaamse Gebarentaal. Ze studeert voor leerkracht lager onderwijs en wil later les geven aan dove leerlingen. Ter vervanging van de opleidingsonderdelen Frans en Muziek, kan ze zich vervolmaken in de Vlaamse Gebarentaal zodat ze een goede dove leerkracht kan worden.
- **ALI**, een jongen met een verstandelijke handicap, zit in de eerste klas van de lagere school in het gewoon onderwijs. Als de leerkracht Ali aanspreekt, gebruikt ze korte zinnen

met eenvoudige woorden. Ze geeft hem slechts één instructie tegelijk en werkt vaak met beelden. Elke ochtend stelt ze het dagprogramma met pictogrammen voor (lezen, speeltijd, middagmaal, handwerk,...). Een begeleider van een school voor buitengewoon onderwijs biedt pedagogische ondersteuning en er worden regelmatig vergaderingen belegd met alle betrokkenen.

- **JUSTIN** zit in de vijfde klas van de lagere school en heeft dyslexie. Na overleg tussen de school, het CLB en de ouders wordt afgesproken dat de leerkracht de opgaven van de oefeningen voorleest, om er zeker van te zijn dat Justin ze goed heeft begrepen. Ze vermijdt ook om recto verso kopieën te gebruiken en Justin hoeft niet hardop in de klas voor te lezen.
- **ARIF** heeft autisme. Voor hem worden opdrachten op tijd aangekondigd en op een duidelijke manier toegelicht, zowel mondeling als schriftelijk. →
- Op vraag van **NINA**, die ADHD heeft, worden de opdrachten zo goed mogelijk gespreid in de tijd. Samen met de andere leerlingen kan ze de opdrachten zo tot een goed einde brengen.
- **PAUL** is goed in concrete vakken, maar door zijn verstandelijke handicap niet in redeneren. Er werd afgesproken dat hij enkel nog die vakken zal volgen die naar de toekomst toe belangrijk zijn voor hem. Hij volgt groenten-, fruit-, sierplanten- en bloemteelt en er wordt gezorgd voor vervangende activiteiten.

Aanpassingen naar de leerling toe

Naar de leerling toe kunnen aanpassingen aan de vraagstelling, aan opdrachten en de uitvoering ervan tegemoetkomen aan specifieke onderwijsbehoeften. Ook het gebruik van hulpmiddelen biedt mogelijkheden om leerlingen beter bij het klasgebeuren te betrekken.

- **EVA** wordt gevolgd door een therapeute voor haar dyscalculie. In de klas mag ze een rekenmachine en een formularium gebruiken, en ze krijgt extra tijd bij toetsen en examens.
- Ten gevolge van zuurstoftekort bij de geboorte heeft **YOUNES** een licht verstandelijke handicap waardoor hij problemen heeft met decimalen bij rekensommen. Daarom maakt Younes dezelfde sommen met afgeronde getallen en in zijn eigen tempo.
- **MARIE** zit in het tweede jaar geneeskunde en heeft een neuromusculaire aandoening. Die uit zich in hevige pijn die zich voordoet bij hoge spierbelasting, bijvoorbeeld door het schrijven. De universiteit laat toe dat ze haar examens mondeling of aan de hand van meerkeuzevragen aflegt, waarmee geen spierbelasting is gemoeid.
- **LOLA** heeft een meervoudige handicap. Terwijl de andere leerlingen schriftelijk hun toets maken, test de juf Lola aan de hand van meerkeuzevragen waarop ze mondeling kan antwoorden. De juf kan aan de reactie van Lola zien welk antwoord ze heeft gekozen.

- **MAX** gebruikt de Vlaamse Gebarentaal. Zijn aanvraag voor tolkuren wordt door de overheid geweigerd omdat hij niet genoeg gehoorverlies heeft. De hogeschool waar hij studeert besluit om zelf een aantal tolkuren te vergoeden. Er wordt een tolk gevonden die een basiskennis heeft van de opleiding die Max volgt.
- **PABLO** wil het ingangsexamen voor de studies van burgerlijk ingenieur afleggen. Omdat hij dyslexie heeft, krijgt hij meer tijd voor deze test.
- Voor begrijpend lezen moeten de leerlingen stukken tekst in de juiste volgorde plaatsen zodat het verhaal een logische opbouw krijgt. Omwille van zijn verstandelijke beperking is dit te moeilijk voor **GERT**. In plaats daarvan mag hij prenten in de juiste volgorde leggen zodat de prenten een verhaal vertellen.
- **VEERLE** is slechthorend en studente verpleegkunde. De hogeschool bekostigde voor haar een aangepaste stethoscoop die later ook kan gebruikt worden door andere slechthorende studenten.
- **FATINE** volgt door haar chronische vermoeidheid een aangepast leertraject. Ze kan haar stage spreiden over een langere periode en er wordt gekeken of de stageplaats vlot bereikbaar is. ➔

Melden wanneer een redelijke aanpassing wordt geweigerd

Wanneer er problemen rijzen bij het voorzien van een redelijke aanpassing kan je je wenden tot het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Het Centrum is een onafhankelijke openbare instelling. De dienstverlening is gratis en voor iedereen toegankelijk. Een beroep doen op het Centrum betekent niet dat je meteen ook een formele klacht neerlegt (zoals bij de politie of bij de rechtbank).

Bij het Centrum kan je terecht met:

- vragen naar informatie en advies over situaties die je als discriminerend ervaart;
- een gewone melding (zonder vraag om tussenbeide te komen);
- een vraag tot tussenkomst.

Als er sprake is van discriminatie en het niet aangewezen is om te bemiddelen of bemiddeling niets opgeleverd heeft, kunnen gerechtelijke stappen ondernomen worden.

Je kan ook terecht bij de **Meldpunten Discriminatie**. Hun gegevens kan je terugvinden op de website van het Centrum: www.diversiteit.be (klik bovenaan rechts op 'Contactpunten'). Of je kan contact opnemen met de **Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat**: www.kinderrechten.be.

Hoe neem je contact op met het Centrum?

- **Per telefoon:** via het gratis groene nummer van het Centrum 0800 12 800 of via het algemene nummer 02 212 30 00
- **Per fax:** 02 212 30 30
- **Per e-mail:** epost@cntr.be
- **Via www.diversiteit.be,** waar je een contactformulier kan invullen (klik bovenaan rechts op 'Meld discriminatie hier'). De website van het Centrum is geschikt voor slechtzienden. Een filmpje in Vlaamse Gebarentaal maakt aan dove bezoekers duidelijk hoe ze met het Centrum contact kunnen opnemen.
- **Per brief:** Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding
Koningsstraat 138
1000 Brussel
- Elke donderdag tussen 9u30 en 12 uur kan je **bij het Centrum** terecht op het **spreekuur** (met of zonder afspraak).

Inschrijvingsrecht

Een school voor basis- of secundair onderwijs kan niet zomaar weigeren om een leerling met een handicap in te schrijven die naar het buitengewoon onderwijs geïntendeerd wordt. De school moet in overleg treden met de ouders en met het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) en moet minstens rekening houden met vijf factoren:

- de verwachtingen van de ouders;
- de ondersteuningsbehoeften van de leerling;
- een inschatting van het draagvlak van de school inzake zorg;
- de beschikbare ondersteuning binnen en buiten de school;
- de betrokkenheid van de ouders.

Daarbij moet de school actief mee op zoek gaan naar redelijke aanpassingen.

Ga je als ouder niet akkoord met de beslissing van de school om je dochter of zoon niet in te schrijven, dan kan je contact opnemen met het Lokaal Overlegplatform (LOP) waarbij de school aangesloten is. Het LOP zal dan bemiddelen. De contactgegevens hiervan kan je bekomen via het CLB. De school moet de weigering trouwens spontaan zelf melden aan het LOP. Is de school niet aangesloten bij een LOP dan moet de directeur zelf melding maken van de weigering bij het Agentschap voor Onderwijsdiensten. Wordt er geen vergelijk gevonden, dan kan je een klacht indienen bij de Commissie inzake Leerlingenrechten (zie 'Contactgegevens' achteraan in de brochure). Je kan ook steeds contact opnemen met het Centrum voor informatie en advies. ➔

Wettelijk kader

Het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap bevordert, beschermt en waarborgt de fundamentele vrijheden en mensenrechten van mensen met een handicap. België heeft dit Verdrag in 2009 geratificeerd. Artikel 24 van dit Verdrag stelt dat personen met een handicap niet op grond van hun handicap mogen worden uitgesloten van het algemeen onderwijssysteem. Personen met een handicap moeten op voet van gelijkheid toegang hebben tot inclusief onderwijs en voortgezet onderwijs. Daarnaast moeten er redelijke aanpassingen worden verschaft naargelang de behoefte van de persoon in kwestie.

Het protocol betreffende het begrip redelijke aanpassingen van 19 juli 2007 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, het Waalse Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Franse Gemeenschapscommissie ten gunste van personen met een handicap geeft een definitie van het begrip 'redelijke aanpassingen' en somt de criteria op waaraan dergelijke aanpassingen moeten voldoen.

Het decreet betreffende gelijke onderwijskansen van 28 juni 2002 schrijft voor dat de school bij een vraag naar de inschrijving van een leerling met een inschrijvingsverslag voor het buitengewoon onderwijs – type 8 uitgezonderd – een afweging kan maken van haar draagkracht. Deze draagkrachtafweging moet steeds gebeuren in overleg met de ouders en het Centrum

voor Leerlingenbegeleiding (CLB). Bij de afweging moeten minstens volgende vijf punten in overweging genomen worden: de verwachtingen van de ouders; de ondersteuningsbehoeften van de leerling; een inschatting van het draagvlak van de school inzake zorg; de beschikbare ondersteuning binnen en buiten de school; de betrokkenheid van de ouders.

Met **het decreet betreffende het inschrijvingsrecht van 25 november 2011** werd deze draagkrachtafweging ingevoegd in het decreet basisonderwijs en in de codex secundair onderwijs.

Artikel 91 van **het decreet betreffende het basisonderwijs van 25 februari 1997**, artikel 357 van **de codex secundair onderwijs** en artikel 67 van **het decreet van 8 juli 1996 betreffende het onderwijs VII** bepalen dat aan leerlingen en studenten met een handicap die gewoon basisonderwijs, gewoon secundair onderwijs, hoger onderwijs of volwassenenonderwijs volgen speciale onderwijsleermiddelen ter beschikking kunnen worden gesteld.

Het kaderdecreet voor het Vlaamse gelijkheids- en gelijkebehandelingsbeleid van 10 juli 2008 beschouwt het weigeren van redelijke aanpassingen voor een persoon met een handicap als een vorm van discriminatie (artikel 15). Dit decreet is ook van toepassing op het onderwijs. In de memorie van toelichting bij het decreet wordt verwezen naar de definitie van handicap die door het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap gehanteerd wordt: elk langdurig

Bij het Centrum kan je terecht met vragen over situaties die je als discriminerend ervaart.

en belangrijk participatieprobleem van een persoon dat te wijten is aan het samenspel tussen functiestoornissen van mentale, psychische, lichamelijke of zintuiglijke aard, beperkingen bij het uitvoeren van activiteiten en persoonlijke en externe factoren.

Steunpunt Recht en Onderwijs bracht op vraag van het Departement Onderwijs en Vorming een advies uit over de juridische gevolgen van het VN-Verdrag inzake de

Rechten van Personen met een Handicap: www.ond.vlaanderen.be/specifieke-onderwijsbehoeften/leerzorg/VN/VN-verdrag-advies.pdf

Voor de decreten die van toepassing zijn op de Franse Gemeenschap en Duitstalige Gemeenschap verwijzen we naar de Franstalige en Duitstalige versie van deze brochure. →

Contactgegevens

Meldpunten Discriminatie

www.gelijkekansen.be/praktisch/melddiscriminatie.aspx

Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB)

www.ond.vlaanderen.be/clb

Lokaal Overlegplatform (LOP)

www.ond.vlaanderen.be/gok/lop

Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap

Sterrenkundelaan 30
1210 Brussel
T 02 225 86 68
www.vaph.be

Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat

Leuvenseweg 86
1000 Brussel
T 0800 20 808
F 02 552 98 01
www.kinderrechten.be
klachtenlijn@kinderrechten.be

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

Agentschap voor Onderwijsdiensten

Cel Speciale Onderwijsleermiddelen
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
T 02 553 92 46
www.ond.vlaanderen.be/specifieke-onderwijsbehoeften

Secretariaat van de Commissie inzake Leerlingenrechten

Koning Albert II-laan 15, lokaal 4M02
1210 Brussel
T 02 553 99 31 (klachten basisonderwijs)
T 02 553 88 40 (klachten secundair onderwijs)
www.ond.vlaanderen.be/leerlingenrechtencommissie
commissie.leerlingenrechten@vlaanderen.be

Inclusie Vlaanderen

Albert Giraudlaan 24
1030 Brussel
T 02 247 28 20
F 02 219 90 61
www.inclusievlaanderen.be
secretariaat@inclusievlaanderen.be

Ouders voor Inclusie

A. Verhaegenstraat 42
9000 Gent
T 0486 83 76 31
www.oudersvoorinclusie.be
info@oudersvoorinclusie.be

Steunpunt voor Inclusie

marlies@oudersvoorinclusie.be
T 0471 30 25 46
lies@oudersvoorinclusie.be
T 0471 30 26 50

Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO)

www.siho.be
info@siho.be

Documentatie

Voorbij de vraagtekens?! Perspectief van leraren op inclusief onderwijs

Dit boek richt zich tot iedereen die begaan is met inclusief onderwijs: leraren, zorgcoördinatoren, leerlingenbegeleiders, directie, ouders, GON- en ION-begeleiders, therapeuten, ondersteuners, ...

www.maklu.be

Bednet

Bondgenotenlaan 134 bus 4
3000 Leuven
T 016 20 40 45
www.bednet.be
info@bednet.be

Ik leer in het ziekenhuis

www.ikleerinhethuis.be

Auxilia Vlaanderen

Italiëlei 189 bus 8
2000 Antwerpen
T 03 226 25 41
www.auxilia-vlaanderen.be
info@auxilia-vlaanderen.be

School & Ziekzijn

www.s-z.be

Voor de contactgegevens van verenigingen en organisaties in de Franse Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap verwijzen we naar de Franstalige en Duitstalige versie van deze brochure.

Klaswerk. Het GOL(L)D-concept.

Driedelige box met een inleidend boek, twee DVD's en een verdiepingsboek rond het Gericht Ondersteunen van Leraren in het Leren omgaan met Diversiteit in de klas.
www.academiapress.be

Dyslexiesoftware! En nu?

Inspiratiebron voor scholen, leerkrachten, begeleiders, CLB-medewerkers en ouders bij het gebruik van ICT-hulpmiddelen en dyslexiesoftware in de school- en klaspraktijk.
www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/dyslexiesoftware-en-nu

Studeren met dyslexie

Documentaire die het verhaal brengt van jonge professionals met dyslexie die hun studies aan de universiteit volbrachten en boeiende carrières uitbouwden. In de bijhorende brochure vind je nog extra informatie over dyslexie.
www.dyslexie.ugent.be

PROEF OP DE SOM: studeren met dyscalculie

Documentaire die je onderdompelt in de wereld van jongeren met dyscalculie. In het bijhorende boek worden de inzichten verder uitgediept en worden kapstukken aangereikt voor de begeleiding van jongeren met dyscalculie.
www.arteveldehogeschool.be/dyscalculie

Letop! Eerste hulp bij leerstoornissen en/of problemen bij het leren

Werkmappen en infopakketten in verband met leerstoornissen voor ouders en leerkrachten.
www.letop.be

ADIBib

Eureka ADIBib stelt digitale versies van schoolboeken ter beschikking aan leerlingen met ernstige lees- en/of schrijfproblemen.
www.adibib.be

Luisterpunt

Luisterpunt is de Vlaamse openbare bibliotheek voor personen met een leesbeperking. Ben je blind of slechtziend, heb je dyslexie of kan je door een fysieke beperking geen gewone boeken lezen, dan kan je (kosteloos) brailleboeken en/of Daisy-luisterboeken lenen.
www.luisterpuntbibliotheek.be

ADHD Toolkit

Toolkit voor leerkrachten in het basisonderwijs om leerlingen met ADHD doelgericht te begeleiden naar meer adequaat gedrag.
www.uzleuven.be/adhd-toolkit

Toegankelijkheid van scholen

Wenkenblad van Enter met tips om schoolgebouwen bereikbaar en bruikbaar te maken voor iedereen.
www.entervzw.be (klikken op 'Publicaties')

Tijdelijk Onderwijs Aan Huis

Informatie voor ouders en professionals over het Tijdelijk Onderwijs Aan Huis voor leerlingen die ziek zijn of het slachtoffer werden van een ongeval.
www.ond.vlaanderen.be/toah

Positief op School

Publicatie van Sensoa die scholen ondersteunt bij de ontwikkeling van een hiv-beleid.
www.seksuelevorming.be/materiaal/positief-op-school

Verder studeren, het kan! Ook met extra ondersteuning

Brochure die toekomstige studenten helpt bij hun zoektocht naar een studierichting en onderwijsinstelling die aansluit bij hun talenten en verwachtingen.
www.siho.be

TZALWEL!

Studenten met een handicap vertellen in een zestal filmpjes over hun ervaringen, dromen en ambities.
www.siho.be/tzalwel

Succesvol studeren. Tips voor beleid en praktijk in hoger onderwijs

Brochure met concrete tips en inspiratie rond de overgang van secundair naar hoger onderwijs, het beleid van de instelling, redelijke aanpassingen en toegankelijkheid, en de overgang van hoger onderwijs naar werk.
www.siho.be

Met een handicap naar de school van je keuze.

Redelijke aanpassingen in het onderwijs.

Brussel, juni 2013

Auteur:

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding
Koningsstraat 138, 1000 Brussel

T: 02 212 30 00

F: 02 212 30 30

epost@cntr.be

—

De teksten 'Easy-to-read' werden geschreven door AFraHM vzw en herwerkt in het Nederlands door Inclusie Vlaanderen vzw.

—

We danken iedereen die heeft meegewerkt aan deze brochure.

—

Vertaling: Signes & Caractères en Dice

Grafisch concept en opmaak: d'Artagnan

Fotografie: Norbert Maes (in opdracht van Ouders voor Inclusie)

Verantwoordelijk uitgever: Jozef De Witte, directeur van het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding

—

Deze brochure is ook online beschikbaar in pdf- en Word-formaat en in gemakkelijk leesbare tekst (Easy to Read) (www.diversiteit.be).

Deze brochure is ook online beschikbaar in de Vlaamse Gebarentaal (www.diversiteit.be).

Cette brochure est également disponible en ligne en langue des signes de Belgique francophone (www.diversite.be)

Cette brochure est également disponible en français (www.diversite.be).

Dieser Broschüre ist auch in Deutsch erhältlich (www.diversitat.be).

—

U wilt deze publicatie bestellen?

U kunt deze publicatie terugvinden op de website van het Centrum: www.diversiteit.be.

U kunt deze brochure ook bestellen: telefonisch: 02 212 30 00 of per e-mail: epost@cntr.be

—

Het Centrum juicht de verspreiding van kennis toe, maar dringt aan op respect voor de samenstellers en auteurs van alle bijdragen in deze publicatie. Haar als informatiebron gebruiken is alleen toegestaan met vermelding van auteur en bron; de teksten of andere auteursrechtelijke beschermde elementen geheel of gedeeltelijk reproduceren, verkopen, publiceren, aanpassen mag alleen met de schriftelijke toelating van het Centrum. Het Centrum beschikt niet over de rechten van het beeldmateriaal in deze publicatie. Het gebruik van deze foto's is dus niet toegestaan.

—

Deze brochure werd gedrukt op FSC -papier - SGS -COC -004434 - FSC -mixed.

